ENERGETIKA SUBSIDIYALARINING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI VA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH MEXANIZMLARI

,**Abduraimov Asliddin Fazliddin o'g'li**,
O'zbekiston Milliy Universiteti,
Iqtisodiyot fakulteti, Moliya va moliyaviy texnologiyalar yo'nalishi
2-kurs talabasi
E-mail; asliddinabduraimov638@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24310104

Annotatsiya. Ushbu maqolada an'anaviy energetika subsidiyalarining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri hamda "yashil" iqtisodiyotga bosqichma-bosqich o'tish mexanizmlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Qisman muvozanat modellashtirishi va makroiqtisodiy tahlil vositalari yordamida qazilma yoqilg'i subsidiyalarini erkinlashtirishning davlat byudjeti kamomadi, inflyatsiya darajasi hamda umumiy jamoat farovonligiga ta'siri baholangan. Shuningdek, tadqiqotda traditional energiya subsidiyalarining salbiy tashqi ta'sirlari va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rag'batlantirishga yo'naltirilgan "yashil" subsidiyalarning ijobiy ekologik va iqtisodiy samaradorligi qiyosiy o'rganilgan. Olingan natijalar bazasida energetika bozorida narx buzilishlarini kamaytirish, fiskal barqarorlikni ta'minlash hamda kam ta'minlangan qatlamlarni manziqli ijtimoiy himoya qilish orqali barqaror "yashil" o'sishga erishish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.
Kalit so'zlar: energetika subsidiyalari, makroiqtisodiy barqarorlik, "yashil" iqtisodiyot, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, qisman muvozanat modeli, fiskal barqarorlik, inflyatsiya, ijtimoiy farovonlik.

Аннотация. В данной статье теоретически и практически проанализированы влияние традиционных энергетических субсидий на макроэкономическую стабильность и механизмы поэтапного перехода к «зелёной» экономике. С помощью частично-равновесного моделирования и инструментов макроэкономического анализа оценено влияние либерализации субсидий на ископаемое топливо на дефицит государственного бюджета, уровень инфляции и общественное благосостояние в целом. Кроме того, в исследовании сравнительно изучены негативные внешние эффекты традиционных энергетических субсидий и положительная экологическая и экономическая эффективность «зелёных» субсидий, направленных на стимулирование возобновляемых источников энергии. На основе полученных результатов разработаны научно-практические предложения и рекомендации по снижению ценовых искажений на энергетическом рынке, обеспечению фискальной устойчивости и достижению устойчивого «зелёного» роста посредством адресной социальной защиты малообеспеченных слоёв населения.
Ключевые слова: энергетические субсидии, макроэкономическая стабильность, «зелёная» экономика, возобновляемые источники энергии, модель частичного равновесия, фискальная устойчивость, инфляция, социальное благосостояние.

Abstract. This article provides a theoretical and practical analysis of the impact of traditional energy subsidies on macroeconomic stability and the mechanisms of a gradual transition to a "green" economy. Using partial equilibrium modeling and macroeconomic analysis tools, the study assesses the effects of liberalizing fossil fuel subsidies on the state budget deficit, the inflation rate, and overall social welfare. The study also comparatively examines the negative externalities of traditional energy subsidies and the positive environmental

and economic effectiveness of “green” subsidies aimed at promoting renewable energy sources. Based on the results obtained, scientific and practical proposals and recommendations have been developed for reducing price distortions in the energy market, ensuring fiscal stability, and achieving sustainable “green” growth through targeted social protection of low-income groups.

Keywords: energy subsidies, macroeconomic stability, green economy, renewable energy sources, partial equilibrium model, fiscal sustainability, inflation, social welfare.

KIRISH. Bugungi kunda energetika sektori mamlakat iqtisodiyotining makroiqtisodiy barqarorligini ta’minlovchi strategik bazalardan biri hisoblanadi. Yoqilg’i-energetika resurslari sanoat korxonalari, xizmat ko’rsatish sohasi, qishloq xo’jaligi va aholi turmush faoliyatining uzluksizligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli energetika bozorida narxlarning shakllanishi, talab va taklif o’rtasidagi mutanosiblikni ta’minlash hamda davlat moliyaviy muvozanatini saqlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo’nalishlaridan biridir. Mazkur jarayonda energetika subsidiyalari iqtisodiy o’sishni rag’batlantirish va “yashil” iqtisodiyotga o’tishni ta’minlash bilan bir qatorda, davlat byudjetiga jiddiy fiskal yuklamani keltirib chiqaruvchi murakkab iqtisodiy vosita sifatida namoyon bo’ladi.

O’zbekistonda energetika sohasini tubdan isloh qilish, elektr energiyasi va energiya resurslari bozorida raqobat muhitini shakllantirish, investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi PQ-57-sonli “2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”[1]gi qarorida qayta tiklanuvchi energiya manbalari va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish, aholi va tadbirkorlarga beriladigan subsidiyalar, soliq hamda bojxona imtiyozlarining huquqiy asoslari qat’iy belgilab berilgan. Shuningdek, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-maydagi PQ-156-sonli “Yashil energiya sertifikatlari tizimini joriy etish chora-tadbirlari to’g’risida”[2]gi Qarorida an’anaviy byudjet subsidiyalaridan voz kechgan holda bozor mexanizmlari va yashil sertifikatlar orqali bilvosita rag’batlantirish tizimini yo’lga qo’yish vazifalari belgilangan. Ushbu huquqiy mexanizmlar energetika subsidiyalarining makroiqtisodiy ko’rsatkichlarga ta’sirini chuqur ilmiy asosda o’rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mavzuning iqtisodiy ahamiyati shundaki, an’anaviy energetika subsidiyalari bir tomondan aholi uchun narxlarning maqbulligini saqlashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan davlat budjeti kamomadini keskin oshirib, fiskal barqarorlikka putur yetkazishi hamda resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib kelishi mumkin. O’zbekiston Respublikasining 2024-yil 7-avgustdagi O’RQ-940-sonli “Energiyani tejash, undan oqilona foydalanish va energiya samaradorligini oshirish to’g’risida”[3]gi Qonuni va Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 14-iyundagi VMQ-247-sonli “Quyoshli xonadon”[4] dasturi bo’yicha tarmoqqa uzatilgan elektr energiyasi uchun subsidiya ajratish tartibini belgilash to’g’risidagi Qarorida belgilanganidek, subsidiyalarni umumiy ko’rinishdan bosqichma-bosqich qisqartirib, ularni faqat “yashil” texnologiyalarga manzilli yo’naltirish talab etiladi. Mazkur yondashuv energetika bozorini liberallashtirish sharoitida makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash amaliy ahamiyatini keskin oshiradi.

Iqtisodiy nazariya nuqtayi nazaridan energiya subsidiyalari talab va taklif munosabatlariga, bozor narxiga, davlat byudjeti xarajatlariga hamda makroiqtisodiy muvozanatga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Biroq subsidiyalarning mavjudligi o’z-o’zidan jamiyat

[1] O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi PQ-57-sonli qarori
[2] O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-maydagi PQ-156-sonli qarori
[3] O’zbekiston Respublikasining 2024-yil 7-avgustdagi O’RQ-940-sonli qonuni
[4] Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 14-iyundagi VMQ-247-sonli dasturi

farovonligining ortishinianglatmaydi. Ularning yakuniy samarasi subsidiyaning turi (an'anaviy qazilma yoqilg'i yoki yashil subsidiya), moliyalashtirish manbasi va iqtisodiyotda yuzaga keladigan sof yo'qotishlarga bog'liq. Shu bois subsidiyalarni baholashda nafaqat iste'molchilar xarajatlarining qisqarishi, balki davlat budjeti kamomidi, inflyatsion bosim va resurslar taqsimotidagi o'zgarishlarni ham hisobga olish lozim.

Mazkur maqolaning asosiy tezisi shundan iboratki, energetika subsidiyalarining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligi ularning hajmidangina emas, balki byudjet imkoniyatlariga mosligi va iqtisodiyotni liberallashtirish jarayonlari bilan uyg'unligidan kelib chiqadi. Shuning uchun fiskal barqarorlikni ta'minlash bilan bir qatorda, qazilma yoqilg'i subsidiyalarini optimallashtirish va "yashil" iqtisodiyotga bosqichma-bosqich o'tishni jadallashtiruvchi mexanizmlarni takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi: An'anaviy va qayta tiklanuvchi energiya subsidiyalarining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sirini qisman muvozanat modellari yordamida baholash hamda qazilma yoqilg'i subsidiyalarini qisqartirib, "yashil" iqtisodiyotga o'tish mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Energetika bozorida subsidiyalarni isloh qilish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlagan holda "yashil" iqtisodiyotga o'tish masalalari so'nggi yillarda ko'plab xalqaro iqtisodchilar e'tiborida bo'lib kelmoqda. Ilmiy adabiyotlarda bu masala asosan makroiqtisodiy fiskal siyosat, byudjet barqarorligi va ekologik farovonlik yo'nalishlarida o'rganilgan. Klassik qisman muvozanat modellariga asoslangan tadqiqotlarda energiya subsidiyalari bozor narxlarini sun'iy pasaytirib, davlat byudjeti kamomadini keltirib chiqarishi ko'rsatib o'tilgan. Masalan, Sovacool 2017-yildagi o'zining fundamental sharhida global energiya subsidiyalarining qisqa muddatli fiskal yuklamalarini va bozorga ta'sirini ochib bergan. Bläsi va Requate tadqiqotlarida energetika sohasidagi davlat aralashuvi va subsidiyalar bozor muvozanatiga turlicha ta'sir ko'rsatishi isbotlangan. Farovonlik iqtisodiyoti nazariyasiga ko'ra, an'anaviy uglevodorodlar subsidiyalari keltirib chiqaradigan salbiy tashqi ta'sirlar va qayta tiklanuvchi energiyaning ijobiy ekologik naf keltirishi davlatning manzilli islohotlarini oqlaydi. Johansson va Kriström umumiy muvozanat modellariga asoslangan tadqiqotlarida yashil energiya sertifikatlari va subsidiyalarining jamoat farovonligiga ta'sirini baholashgan. So'nggi yillardagi empirik ishlar, jumladan, "Societal Welfare Implications of Solar and Renewable Energy" tadqiqotlari qayta tiklanuvchi energiya subsidiyalari nafaqat uglerod chiqindilarini kamaytirishini, balki makroiqtisodiy barqarorlikni saqlagan holda "yashil" o'sishni ta'minlashda muhim katalizator vazifasini bajarishini ko'rsatib bergan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda energetika subsidiyalarining makroiqtisodiy barqarorlik va "yashil" iqtisodiyotga o'tish mexanizmlariga ta'sirini baholash uchun makroiqtisodiy tahlil, qisman muvozanat modeli va farovonlik iqtisodiyoti uslubiy yondashuvlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning tizimli yondashuv, qiyosiy-statistik tahlil, grafik modellashtirish va mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi.

Tahlil va natijalar. Energetika bozorida davlat subsi×diyalarining joriy etilishi bozor mexanizmlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Qisman muvozanat tahliliga ko'ra, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish yoki iste'molchilarni qo'llab-quvvatlash uchun ajratiladigan har bir birlik subsidiya (S) taklif egri chizig'ini o'ngga va pastga siljitadi.Bozor muvozanatining subsidiyadan oldingi va keyingi holati grafik ko'rinishda tasvirlangan bo'lib, bunda subsidiya joriy etilishi natijasida taklif egri chizig'ining siljishi, muvozanat narxi hamda miqdoridagi o'zgarishlar yaqqol aks ettiriladi.

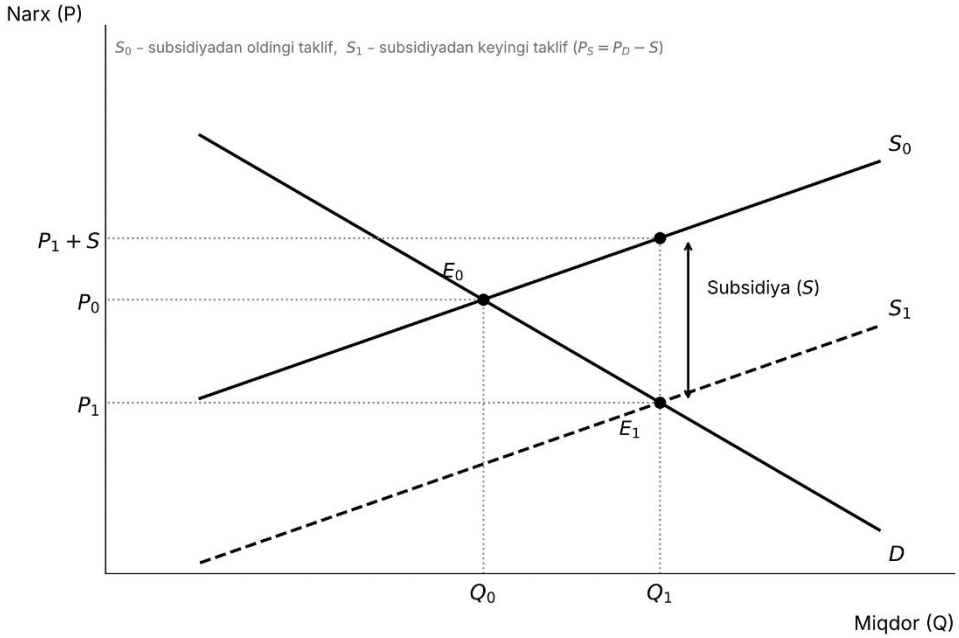

1-rasm. Subsidiya joriy etilishining bozor muvozanatiga ta’siri[5]

Bozor muvozanatining o’zgarishini quyidagi matematik va grafik munosabatlar orqali ko’rsatish mumkin: subsidiya joriy etilishidan oldingi dastlabki muvozanat narxi P_0 va miqdori Q_0 bo’lsa, subsidiya joriy etilgandan so’ng ishlab chiqaruvchilar uchun taklif funksiyasi quyidagicha o’zgaradi:

$$\mathbf{P_S=P_D-S}$$

Natijada, iste’molchilar sotib oladigan narx P_1 gacha tushadi, ishlab chiqaruvchilar oladigan umumiy narx esa $P_1+ S$ gacha oshadi. Bu holat bozor hajmining Q_0 dan Q_1 gacha kengayishiga olib keladi. O‘zbekiston elektr energetikasi bozorida so’nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, xususiy investorlar tomonidan quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish va ularga davlat kafolatlari hamda rag’batlantirish mexanizmlarining qo’llanilishi taklif hajmini oshirib, an’anaviy monopol narxlar ta’sirini yumshatishga xizmat qilmoqda. Subsidiyalarning jamoat farovonligiga ta’sirini baholashda iste’molchi ortiqchaligi, ishlab chiqaruvchi ortiqchaligi hamda davlat byudjeti xarajatlari o’zaro solishtiriladi. Subsidiya joriy etilishi natijasida bozor ishtirokchilarining iqtisodiy farovonligida muayyan o’zgarishlar yuz beradi. Avvalo, iste’molchilar uchun mahsulot narxining pasayishi ularning xarid imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada iste’molchi ortiqchaligi sezilarli darajada ortadi va bu $\Delta CS > 0$ ko’rinishida ifodalanadi. Narxning pasayishi tufayli iste’molchilar bir xil daromad evaziga ko’proq mahsulot xarid qilish imkoniyatiga ega bo’ladilar, bu esa ularning iqtisodiy manfaatini oshiradi. Shu bilan birga, ishlab chiqaruvchilar ham subsidiya hisobiga qo’shimcha daromad oladilar. Davlat tomonidan berilgan subsidiya ishlab chiqaruvchilarning mahsulotni ishlab chiqarish va sotishdan oladigan umumiy tushumini ko’paytiradi, natijada ishlab chiqaruvchi ortiqchaligi ham ortadi. Ushbu holat $\Delta PS > 0$ ko’rinishida ifodalanadi va ishlab chiqarish hajmining kengayishiga hamda bozor taklifining oshishiga xizmat qiladi. Biroq subsidiyalar davlat byudjeti uchun qo’shimcha xarajatlarni yuzaga keltiradi. Davlatning subsidiya xarajatlari subsidiya miqdori (S) bilan yangi muvozanatdagi mahsulot hajmi (Q_1) ko’paytmasiga teng bo’lib, $S \times Q_1$ ko’rinishida ifodalanadi. Ushbu xarajatlar davlat byudjetiga qo’shimcha yuk bo’lib, u soliq tushumlari hisobidan yoki boshqa davlat xarajatlarini qisqartirish orqali qoplanadi. Klassik iqtisodiy nazariyaga ko’ra, subsidiyaning jamiyat farovonligiga umumiy ta’siri quyidagi tenglama orqali aniqlanadi:

$$\mathbf{\Delta W = \Delta CS + \Delta PS - S \times Q_1}$$

[5] Mikroiqtisodiyotning talab va taklif modeli hamda subsidiya nazariyasi asosida muallif ishlanmasi.

Bunda ΔW – umumiy ijtimoiy farovonlikdagi o'zgarish, ΔCS – iste'molchi ortiqchaligining o'zgarishi, Δ PS – ishlab chiqaruvchi ortiqchaligining o'zgarishi, $S \times Q_1$ esa davlat tomonidan qoplangan subsidiya xarajatlarini bildiradi. Agar subsidiya mexanizmi samarali tashkil etilib, mablag'lar faqat ehtiyoj mavjud bo'lgan tarmoqlar yoki iste'molchilarga yo'naltirilsa, u ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, investitsiyalarni rag'batlantirish va ijtimoiy farovonlikni oshirishga xizmat qiladi. Aksincha, subsidiya mablag'lari maqsadsiz yoki ehtiyojmand bo'lmagan qatlamlarga ham bir xil taqsimlansa, davlat byudjeti yukining ortishi natijasida resurslardan samarasiz foydalanish kuzatiladi. Bunday holatda jamiyat uchun sof farovonlik yo'qotishlari yuzaga kelishi mumkin.

Maqolada ko'rib chiqilgan qisman muvozanat modeli va davlat subsidiyalarining ta'sirini O'zbekiston Respublikasining energetika sektoridagi amaliy ko'rsatkichlar misolida yaqqol ko'rish mumkin. O'zbekistonda issiqlik elektr markazlari va issiqlik elektr stansiyalarining jami o'rnatilgan quvvati yillar kesimida sezilarli darajada o'zgarib borgan. Bu jarayonda qisman muvozanat modelining qo'llanilishi, energiya bozorining boshqa tarmoqlaridan ajratilgan holda, aynan ishlab chiqarish quvvatlari va unga bo'lgan iqtisodiy rag'batlar o'rtasidagi bog'liqlikni baholashga imkon beradi. Energetika sektoridagi narxlarning davlat tomonidan tartibga solinishi sharoitida, an'anaviy tariflar tizimi ishlab chiqaruvchilarning o'z-o'zini qoplashi va yangi quvvatlarni ishga tushirishi uchun yetarli bo'lmagan. Shu sababli, 2016-yildan keyingi bosqichma-bosqich o'sish va keyingi yillarga kelib kuzatilgan keskin sakrash bevosita davlat subsidiyalarining to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ta'siri natijasidir. Davlat subsidiyalari ishlab chiqaruvchilar uchun marjinal xarajatlarni kamaytirish, investitsion risklarni sug'urtalash va kafolatlangan xarid tizimi orqali bozorda barqaror taklif funksiyasini shakllantirish vazifasini bajardi. Natijada, subsidiyalash mexanizmlari energiya taqchilligi sharoitida bozorni muvozanatlashtiruvchi asosiy drayverga aylandi. Agar davlatning iqtisodiy dastaklari va subsidiyalari mavjud bo'lmaganida, xususiy va xorijiy investorlarning tarmoqqa kirib kelishi sekinlashgan, bu esa o'rnatilgan quvvatlarning yuqori marralarga yetishini ortga surgan bo'lar edi. Bu holat qisman muvozanat modelida davlat aralashuvi va subsidiyalar sub-optimal holatdan samarali muvozanat nuqtasiga o'tishda qanchalik muhim iqtisodiy vosita ekanligini amaliy jihatdan isbotlaydi.

1-diagramma. Quyosh elektr stantsiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan elektr energiyasi hajmi[6]

[6] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Quyosh elektr stantsiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan elektr energiyasi hajmi (2015–2025 yillar)

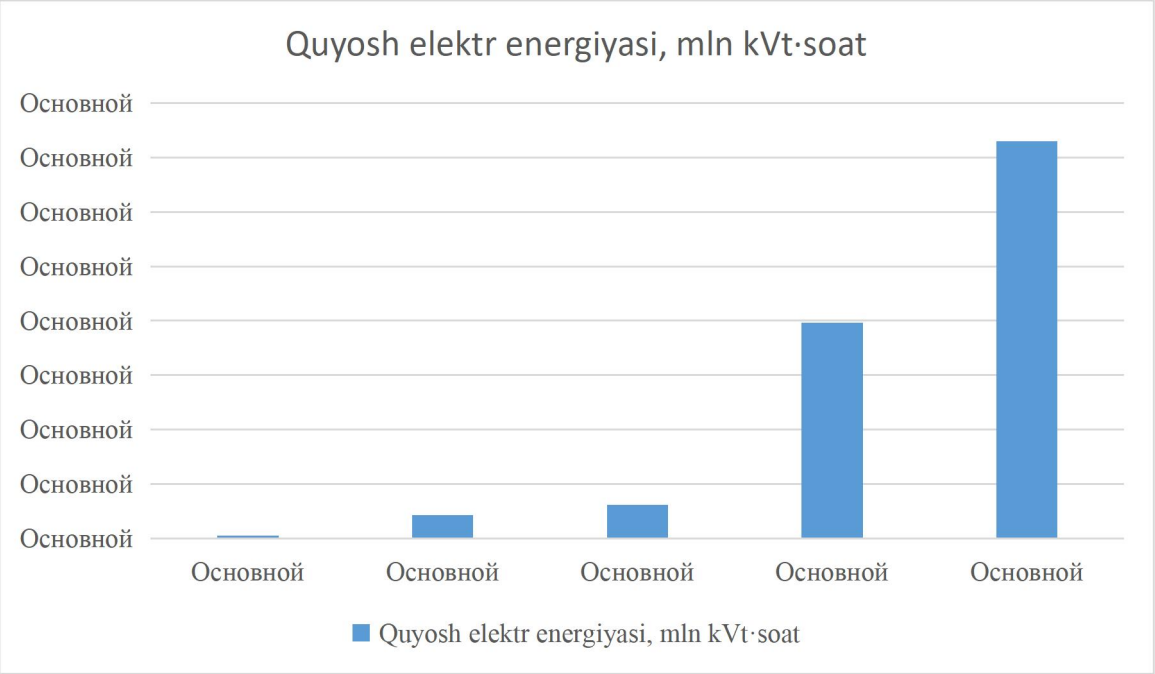

Ushbu diagramma quyosh elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmining 2021–2025-yillar oralig'idagi dinamikasini (mln kVt·soat) aks ettiradi. Taqdim etilgan namuna uslubiga hamda qisman muvozanat modeli va iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlariga tayanib tahlil quyidagicha shakllantirildi:

Quyosh energiyasi tarmog'ida qisman muvozanat modelining qo'llanilishi qayta tiklanuvchi energiya bozorini alohida ko'rib chiqqan holda, ishlab chiqarish hajmlari va unga nisbatan yaratilgan iqtisodiy rag'batlar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlikni baholashga imkon beradi.

Diagramma ma'lumotlariga ko'ra, 2021–2023-yillarda quyosh elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmi juda past darajada bo'lgan 2021-yilda minimal ko'rsatkich, 2022-yilda taxminan 400-500 mln kVt·soat atrofi va 2023-yilda ham sezilarli o'sish kuzatilmadi. Bozorning dastlabki bosqichida an'anaviy tariflar tizimi va yuqori boshlang'ich kapital xarajatlari xususiy subyektlarning o'z-o'zini qoplashi uchun yetarli iqtisodiy motivatsiyani ta'minlay olmagan. Biroq, 2024-yildan boshlab ishlab chiqarish hajmining keskin ko'tarilishi (taxminan 4 000 mln kVt·soat) va 2025-yilga kelib 7 300 mln kVt·soatdan yuqori darajaga yetishi davlat tomonidan joriy etilgan subsidiyalar, kafolatlangan xarid tariflari hamda qulay investitsion muhitning to'g'ridan-to'g'ri natijasidir. Davlat subsidiyalari va soliq imtiyozlari investorlar uchun marjinal xarajatlarni pasaytirib, uzoq muddatli iqtisodiy risklarni sug'urtalash hamda barqaror taklif funksiyasini shakllantirish vazifasini bajardi. Natijada, subsidiyalash mexanizmlari resurs taqchilligi sharoitida quyosh energiyasi bozorini muvozanatlashtiruvchi va tarmoqqa yirik investitsiyalarni jalb etuvchi asosiy drayverga aylandi. Agar davlatning institutsional dastaklari, rag'batlantiruvchi mexanizmlari va subsidiyalari mavjud bo'lmaganida, xususiy va xorijiy investorlarning bozorgan kirishi sekinlashgan, bu esa quyosh energiyasi ishlab chiqarish hajmining 7 000 mln kVt·soatdan oshishini ortga surgan bo'lar edi. Bu holat qisman muvozanat modelida davlat aralashuvi va iqtisodiy subsidiyalar sub-optimal (samarasiz) muvozanat nuqtasidan yuqori samaradorlikka ega bo'lgan yangi muvozanat nuqtasiga o'tishda hal qiluvchi vosita ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, energetika subsidiyalarining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishdagi samarasi ularning qanchalik katta ekaniga emas, balki byudjet imkoniyatlariga qanchalik mos kelishiga va

iqtisodiyotni liberallashtirish jarayoni bilan qanchalik uyg'un bo'lishiga bog'liq. Qisman muvozanat modeli bo'yicha tahlil qilganda, subsidiyaning har bir birligi taklif egri chizig'ini o'ngga va pastga siljitadi. Natijada iste'molchilar uchun narx pasayadi, ishlab chiqaruvchilarning marjinal xarajatlari kamayadi va bozor hajmi kengayadi. Buni O'zbekistonning quyosh energetikasi misolida aniq ko'rish mumkin. 2021–2023-yillarda ishlab chiqarish minimal darajadan atigi 600 mln kVt·soatgacha o'sgan bo'lsa, 2024-yilda u taxminan 4 000 mln kVt·soatga yetdi, 2025-yilda esa 7300 mln kVt·soatdan oshdi. Shu bilan birga, subsidiyalar iste'molchi va ishlab chiqaruvchi ortiqchaligini oshirsa-da, davlat byudjetiga qo'shimcha fiskal yuk tushiradi. Klassik iqtisodiy nazariyaga ko'ra, subsidiya jamiyat farovonligiga faqat mablag' aynan ehtiyoji bor tarmoq va aholiga yo'naltirilgandagina ijobiy ta'sir qiladi. Hamma uchun bir xil taqsimlansa, bozorda sof farovonlik yo'qotishlari paydo bo'lishi mumkin. Shu asosda tadqiqotda bir necha taklif ishlab chiqildi. Birinchidan, qazilma yoqilg'i subsidiyalarini bosqichma-bosqich qisqartirish orqali byudjet kamomadi va inflyatsion bosimni kamaytirish lozim. Ikkinchidan, erkinlashtirish davrida kam ta'minlangan oilalarni himoya qilish uchun manzilli ijtimoiy yordam tizimini joriy etish kerak. Uchinchidan, qayta tiklanuvchi energiya subsidiyalarini selektiv shaklga o'tkazish, kafolatlangan xarid shartnomalaridagi fiskal risklarni boshqarish mexanizmlarini kuchaytirish va "yashil" energetikaning byudjetga qaramligini kamaytirish uchun uni "yashil sertifikatlar" hamda bozor mexanizmlari orqali o'zini o'zi moliyalashtiradigan tizimga o'tkazish maqsadga muvofiq.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Energiyani tejash, undan oqilona foydalanish va energiya samaradorligini oshirish to'g'risida: 2024-yil 7-avgustdagi O'RQ-940-son
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. 2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida: 2023-yil 16-fevraldagi PQ-57-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. "Yashil energiya" sertifikatlari tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida: 2023-yil 12-maydagi PQ-156-son
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Jismoniy shaxslar va tadbirkorlik subyektlari tomonidan qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalangan holda ishlab chiqarilgan elektr energiyasining ehtiyojdan ortiqcha qismini sotish tartibini belgilash to'g'risida: 2023-yil 14-iyundagi 247-son
5. Mikroiqtisodiyotning talab va taklif modeli hamda subsidiya nazariyasi asosida muallif ishlanmasi.
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Quyosh elektr stantsiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan elektr energiyasi hajmi (2015–2025 yillar)
7. Sovacool B.K. Reviewing, reforming, and rethinking global energy subsidies: Towards a political economy research agenda Ecological Economics. – 2017.
8. Johansson P.-O., Kriström B. Welfare evaluation of subsidies to renewable energy in general equilibrium: Theory and application Energy Economics. – 2019.
9. Abduvoxidov A.A., Toshboyev B.B. O'zbekistonning yashil energiya salohiyatini oshirish yo'nalishlari Iqtisodiyot va ta'lim. – 2023.
10. Aliqulova N.B. Yashil energetika samarador loyihalarini moliyalashtirishda tijorat banklarining o'rni Iqtisodiyot va ta'lim. – 2023.
11. Abdullayeva M., Nuriddinov K. Yashil iqtisodiyotning mohiyati va O'zbekiston uchun ahamiyati Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot (Green Economy and Development). – 2026.
12. Ergasheva D.G. qizi. Yashil iqtisodiyotning O'zbekiston barqaror rivojlanishiga ta'siri Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2025.